

Zwerfafval, is er een oplossing?

(1) Sinds 2008 meet Rijkswaterstaat op ongeveer veertienhonderd locaties hoe schoon Nederland is en welke soorten afval er op straat liggen. Voedsel- en drankverpakkingen zorgen voor de meeste vervuiling (48,3 procent). Daarnaast zijn kauwgom en sigarettenpeuken grote vervuilers.

(2) Zwerfafval is schadelijk voor het milieu, trekt ongedierte aan en kan in het water terechtkomen. Daarom zijn er steeds meer maatregelen ingevoerd om zwerfafval te verminderen.

(3) “De zwerfafvalproblematiek en het milieu in het algemeen staan nu meer dan ooit op de publieke agenda”, zegt Elise Mooijman van Stichting Nederland Schoon. Zowel vanuit de overheid als de Europese Unie en de maatschappij wordt veel gedaan om zwerfafval tegen te gaan.

(4) Zo wordt komende zaterdag alweer de 21e editie van de jaarlijkse Landelijke Opschoondag georganiseerd. Ook zijn er nieuwe Europese

regels voor wegwerpplastic. Maar waarom ligt er dan nog altijd zo’n 50 miljoen kilo zwerfafval op straat?

(5) Volgens Mooijman is het zwerfafvalprobleem enorm complex. Bij Nederland Schoon worden aandachtsgebieden uitgekozen aan de hand van de rapporten van Rijkswaterstaat. “Voor elk gebied,” vertelt Mooijman, “is een specifieke aanpak nodig”.

(6) “In de provincie Friesland is de hoeveelheid grof zwerfafval met 19 procent teruggedrongen dankzij het project ‘Friesland 100 procent zwerfafvalvrij’. Alle achttien gemeenten binnen de provincie deden mee. Toen is met gemeenteambtenaren gekeken of de basis wel op orde was. Zijn er voldoende afvalbakken? Staan ze op de juiste plek? Zijn ze schoon en worden ze voldoende geleegd?”

(7) Landelijk ziet Mooijman ook verbetering: “Elk jaar komen er meer mensen bij in Nederland. Rijkswater-

staat rapporteert desondanks geen
stijgende trend in de hoeveelheid
55 zwerfafval.”

(8) Toch hebben mensen niet het
idee dat Nederland schoner wordt.
Rijkswaterstaat doet twee keer per
jaar onderzoek naar de beleving van
60 mensen. 2021 was het jaar waarin
mensen het minst tevreden waren
over de hoeveelheid zwerfafval sinds
de meting is gestart in 2008. Ook
vindt een meerderheid dat het

65 schoonhouden van Nederland niet
alleen een taak is van de overheid.

(9) “De sleutel tegen zwerfafval ligt
bij het menselijk gedrag,” legt
gedragspsycholoog Luuk Bos uit, “en
70 ook gedrag is complex.” Bos houdt
zich vanuit zijn werk bij psycholo-
gisch adviesbureau D&B bezig met
gedragsverandering om zwerfafval te
verminderen. Dit bureau ontwikkelde
75 een gedragsaanpak voor de Rijks-
overheid, die nu wordt ingezet om
gemeenten te trainen. Meer dan de
helft van de gemeenten doet aan
gedragssturing om zwerfafval te
80 bestrijden.

(10) Bos: “Zwerfafval los je op als wij
ons gedrag aanpassen. Als we het
blikje niet op de grond, maar in de
prullenbak gooien. Maar dat gedrag
85 wordt beïnvloed door de omgeving.
De verantwoordelijkheid ligt bij de
vervuiler én bij de overheid; die moet
naar het gewenste gedrag sturen.”
Dat sturen kan bijvoorbeeld door
90 genoeg opvallende afvalbakken op
de juiste looproutes te plaatsen. “Af-
valbakken zijn vaak grijs en onopval-
lend. Maar als ze felgroen zijn, werkt
dat beter voor het onderbewustzijn”,
95 zegt Bos.

(11) “Voor veel mensen is afval op-
ruimen geen prioriteit. Daarom zit het
als gedrag in een onbewuste auto-
matische piloot.” Volgens Bos zijn er

100 in Nederland wel genoeg prullenbak-
ken, maar worden ze niet altijd op de
juiste plekken geplaatst. In grote
steden worden afvalbakken soms
niet vaak genoeg geleegd.

105 **(12)** “Ons gedrag passen we onbe-
wust aan op dat van andere mensen.
In een park waar veel afval ligt, is de
kans groter dat jij ook vervuult. Onbe-
wust ga je mee met de slechte norm.

110 Als in een gebied veel normover-
schrijdingen plaatsvinden – bijvoor-
beeld als er veel afval op straat ligt of
alle fietsen schots en scheef staan –
dan denk je onbewust dat het oké is
115 om hier de regels te overtreden. In
de psychologie heet dat de *broken
windows*-theorie.”

(13) Bos: “Daarom is zoiets als een
Landelijke Opschoondag meer dan
alleen het oude zwerfafval opruimen
120 op straat. Je voorkomt ook toekom-
stig afval met een schoonmaakactie.
De slechte norm wordt opgeruimd.”

(14) Sinds 1991 zet Nederland
125 Schoon het zwerfafvalprobleem op
de publieke agenda, onder meer met
opschoonacties. Dit jaar zijn al
31.072 acties aangemeld. Per actie
zijn er tussen de één en driehonderd
130 (of meer) deelnemers. De acties
kunnen heel klein zijn, bijvoorbeeld
door die dag met een paar mensen
zwerfafval te rapen. Ook zijn er
grotere acties aan te maken op de
135 website van Nederland Schoon. Wie
een actie aanmaakt, kan gratis
grijpers, handschoenen en plastic
afvalzakken krijgen.

(15) Verschillende lokale overheden
140 en bedrijven doen mee. De gemeente
Roosendaal heeft 42 acties aange-
maakt en in Gouda worden peuken
geraapt in de binnenstad.
McDonald’s belooft op 18 maart elke
145 gast met een kop koffie of thee wan-
neer hij samen met de crew van het

restaurant de omgeving opruimt.
Iedereen kan een vuilniszak ophalen
in het restaurant en die dezelfde dag
150 vol inleveren.

(16) Bedrijven die voor veel plastic
afval zorgen, moeten meehelpen en
meebetalen aan het opruimen; dat is
een eis van de Europese Unie. In het
155 kader van die Europese eisen heeft
Nederland een ministeriële regeling
om de hoeveelheid wegwerpplastic te
verminderen. Maatregelen worden tot
2025 langzaamaan ingevoerd. Sinds

160 2021 zit er daarom statiegeld op
kleine plastic flesjes.

(17) Vanaf 1 april 2023 is ook statie-
geld ingevoerd op blikjes drank. Het
kabinet wilde het aantal plastic
165 flesjes en blikjes in het zwerfafval
eerst op andere manieren vermin-
deren. Omdat dit te complex bleek, is
besloten over te gaan op de statie-
geldmaatregel. Dit laat zien dat
170 zwerfafval tegengaan een moeilijke
opgave is.

Nuri Kurnaz, nu.nl, 17 maart 2023

*De teksten die voor dit examen gebruikt zijn, zijn bewerkt om ze geschikt te
maken voor het examen. Dit is gebeurd met respect voor de opvattingen van de
auteur(s). Wie kennis wil nemen van de oorspronkelijke tekst(en), raadplege de
vermelde bronnen.*

*Het College voor Toetsen en Examens is verantwoordelijk voor vorm en inhoud
van dit examen.*